

بسم الله الرحمن الرحيم

رابط ایران و روم در دوره ساسانیان

مقدمه:

دکتر عبدالرحیم قاسم

سرشناسه	:	قاضی، عبدالرحیم، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	روابط ایران و روم در دوره ساسانیان / مولف عبدالرحیم قاضی.
مشخصات نشر	:	گرگان: انتشارات نوروزی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۲۲۰ ص.
شابک	:	978-600-364-527-1
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	ایران - تاریخ - ساسانیان، ۲۲۶ - ۶۵۱ م.
موضوع	:	ایران - روابط خارجی - روم
موضوع	:	روم - تاریخ - امپراتوری، ۳۰ ق.م - ۴۷۶ م.
رده بند کنگره	:	DSR۴۱۴ / ۹ ق ۲ ۱۳۹۴
رده بندی دیویی	:	۰۳ / ۹۵۵
شماره کتابشناس ملی	:	۴۰۷۶۸۱۲

روابط ایران و روم در دوره ساسانیان

تالیف: عبدالرحیم قاضی

نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری: ۲۲۱ ص

قطع: وزیری

شمارگان: ۱۰۰

شماره شابک: ۱-۵۲۷-۳۶۴-۶۰۰-۹۷۸

چاپ و نشر: نوروزی-۰۱۷۳۲۲۴۲۲۵۸

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۹	پیش سخن
۱۱	مقدمه
۱۳	بررسی و نقد منابع
۱۳	۱) منابع قدیم و دسته اول
۱۳	الف) منابع اسلامی (فارسی و عربی)
۱۴	شاهنامه
۱۵	تاریخ سری
۱۶	فتوح البلدان
۱۶	الفهرست
۱۶	سروج الذهب و معادن الجواهر
۱۷	تاریخ سنی الملوك الأرضیة
۱۷	أخبار الطول
۱۸	تجارب الأمم
۱۸	غرر أخبار الملوك الفرس و سیرهم
۱۹	ب) منابع رومی، یونانی، ارمنی و چینی
۲۰	جنگهای شاپور دوم یا یولیانوس، امپراطور روم (تاریخ روم)
۲۱	جنگهای ایران و روم
۲۲	تاریخ آگاتیاس اسکولاستیکوس
۲۲	- منابع ارمنی
۲۳	- منابع چینی
۲۳	- منابع مانوی
۲۴	۲) مطالعات و تحقیقات جدید
۲۴	ایران در زمان ساسانیان
۲۴	تاریخ باستانی ایران
۲۴	تاریخ ایران و عرب ها در زمان ساسانیان
۲۵	تاریخ ایران از آغاز تا اسلام

۲۵	 تاریخ ایران کمبریج (از سلوکیان تا فروپاشی دولت ساسانیان)
۲۵	 کتیبه ها
۲۷	 سکه ها
۲۹	 مهرها

فصل اول: روابط سیاسی ساسانیان و روم

۳۰	 ۱- پیشینه ی تاریخی روم
۳۱	 ۲- تاریخچه ی روابط سیاسی ایران و روم
۳۶	 ۳- روابط سیاسی ایران و روم در دوره ی ساسانیان

فصل دوم: روابط مذهبی ساسانیان و روم

۵۴	 ۱- دین زرتشت و آئین آن به انکار فلاسفه ی یونانی
۵۶	 ۲- نفوذ مذهب مانی در روم
۶۴	 ۳- نفوذ و گسترش مسیحیت در ایران، دو نیم ساسانی
۷۴	 ۴- رواج نسطوریت در ایران
۷۸	 ۵- آیین میترا (مهرپرستی)

فصل سوم: روابط علمی و فرهنگی ساسانیان و روم

۸۴	 ۱- وضعیت علوم در دوره ساسانیان و روم
۹۱	 ۲- نقش پادشاهان در توسعه ی علوم
۹۶	 ۳- موقعیت و وضعیت علمی دانشگاه جندی شاپور
۹۸	 ۴- روابط علمی دانشگاه جندی شاپور با روم
۹۹	 ۵- آثار ادبی دوره ی ساسانیان
۱۰۴	 ۶- شعر در زمان ساسانیان

فصل چهارم: روابط هنری و اقتصادی ساسانیان و روم

۱۰۶	 ۱- هنر ساسانی
۱۰۸	 ۲- هنر بیزانس
۱۱۱	 ۳- معماری
۱۱۱	 ۱- ۳) ویژگی معماری ساسانی

۱۱۳	۳-۲) تأثیر معماری روم و بیزانس بر معماری ایران
۱۱۸	۳-۳) تأثیر معماری ساسانی بر بیزانس
۱۲۲	۴- نقاشی
۱۲۵	۵- موسیقی
۱۲۷	۶- پارچه بافی
۱۳۳	۷- روابط ساسانیان و روم در دیگر زمینه های هنری
۱۳۳	۷-۱) هنر گچ بری
۱۳۵	۷-۲) هنر حجاری و سنگ تراشی
۱۴۰	۸- روابط اقتصادی و تجاری ایران با روم
۱۴۹	نتیجه گیری
۱۵۲	پیوست ها
۱۷۰	نمایه کسان
۱۷۹	نمایه جای ها
۱۸۷	کتابنامه
۱۸۸	الف) منابع و مأخذ فارسی
۲۱۶	ب) منابع لاتین

پیش سخن:

ایران عهد ساسانی همواره با برخورداری از افکار ملل دیگر و با تلفیق و نهادن جوهر اصالت قومی و ملی در آن، تمدن خاص خود را می ساخت که گاهی جهانی می گشت و بر شرق و غرب پرتو افکن می شد. همزمان با نفوذ تمدن ایران بر تمدن روم، از جانب روم نیز نفوذ متقابل را شاهد هستیم که بسیاری از ابعاد تمدنی روم همانند هنر، ادبیات و مذهب در دوره ی ساسانیان رسوخ یافت.

ساسانیان، با موقعیت خاص جغرافیایی خود از لحاظ سیاسی و اقتصادی و هم از لحاظ فکری و تمدنی، چون چهار راهی بود که در آن افکار شرق و غرب با یکدیگر تلاقی می کرده اند و این برخورد سبب ایجاد تحولات شگرف علمی، ادبی، هنری، اقتصادی و حتی مذهبی می گشته است.

هدف اصلی کتاب حاضر این است که با استفاده از روش تحقیق تاریخی که مبتنی بر دو ویژگی توصیفی و انتقادی و نیز بهره گیری از استنتاجات ذهنی است به بررسی روابط ساسانیان با روم بپردازد. به مسائل سیاسی، مذهبی، فرهنگی، هنری و اقتصادی بپردازد.

مهمترین پرسش قابل طرح این است که روابط تمدن ایران با روم در چه سطحی بوده و میزان تأثیر پذیری و تأثیر گذاری آنان بر یکدیگر در چه حدی بوده است؟ تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده نشان می دهد که ایران و روم در دوره ی ساسانیان، تماس های گسترده ای داشتند. روابط سیاسی نظامی بین ایران عهد ساسانی و روم هر چند خصمانه بوده است، اما همین روابط خصمانه، گاهی اوقات باعث آشنایی بیشتر دو طرف با یکدیگر می گردید و باعث انعقاد قراردادهای مختلف می شد که گاهی علاوه بر مسائل سیاسی، در دیگر موضوعات مهم مانند امور فرهنگی، اقتصادی و مذهبی نیز تفاهماتی بین این دو امپراطوری بزرگ عهد باستان، منعقد می گشت. ایران در این زمان علی رغم اینکه دارای روحانیون متعصب زرتشتی بود که اجازه ی فعالیت به هیچ دین دیگری را نمی دادند، شاهد نفوذ و گسترش دین مهم مسیحیت در کشور بود که علی رغم مخالفت روحانیت زرتشتی،

این دین در ایران رشد کرد و حتی شاخه‌ی مهم نسطوریت، منتسب به ایران گردید و در فرهنگ این مملکت تأثیرگذار بود.

اکنون که این فرصت فراهم شده است تا با همت مسئولان دلسوز و پرتلاش "انتشارات نروزی" این اثر تحت عنوان "روابط ایران و روم در دوره ساسانیان" به زیور چاپ در آید، تقدیم به همه‌ی فرهنگ‌دوستان، دانشجویان و علاقه‌مندان فرهیخته‌ی تاریخ این مرز و بوم می‌کنم. چنین کتابی، نه تنها برای پژوهشگران تاریخ ایران، بلکه برای پژوهشگران و دانشجویان تاریخ روم نیز مفید خواهد افتاد.

در فراهم آمدن این کتاب، از آغاز تا پایان کار همواره از راهنمایی‌های عالمانه‌ی استاد و جنابیت و همکاری صمیمانه‌ی دوستان برخوردار بوده‌ام و از علم و فضل هر یک از این سروران به استعداد خویش بهره‌برده‌ام.

از جناب آقای پروفیسور خانان، استاد گروه تاریخ دانشگاه میسور هندوستان، که با راهنمایی‌های ارزنده‌ی خود، در کامل‌تر شدن این اثر مرا یاری نمودند، کمال تشکر را دارم.

استاد فرهیخته، خانم پروفیسور ساسواتی، مدیر محترم گروه تاریخ دانشگاه میسور هندوستان، که نکات دقیقی را یادآوری نمودند و در انجام این اثر یاری‌گر بنده بودند، تشکر می‌نمایم.

از مادر عزیزم، که در سختی‌ها و دشواری‌های زندگی، همواره یآوری دلسوز و فداکار و پشتیبانی محکم و مطمئن برایم بود، تشکر می‌کنم.

همسر عزیزم خانم ماهم عاشوری دوجی و فرزندانم، محمد حسین و محمد مصطفی، که در تمام مدت تحقیق و تألیف، با کمال استقامت و محبت در کنارم بودند و هر نوع تسکین خاطر، که لازمه‌ی تحصیل علم و انجام پژوهش می‌باشد، برایم فراهم آوردند، برایشان سلامتی و شادی آرزو مندم.

دکتر عبدالرحیم قاضی

گنبد کاووس - ۱۳۹۴

مقدمه:

این اثر دنباله‌ی کتاب دیگری است که در باره‌ی روابط ایران و هند در دوره‌ی ساسانیان به چاپ رسید. ساختار و فهرست هر دو اثر به مانند یکدیگر می‌باشند با این تفاوت که در کتاب قبل روابط ساسانیان با تمدن هند در شرق مورد بررسی قرار گرفت، اما در این کتاب روابط ساسانیان با تمدن روم در غرب مورد توجه قرار می‌گیرد.

ساسانیان (۶۲۵-۲۲۴ میلادی) به دلایل مختلف در تاریخ ایران از اهمیت بسزایی برخوردار بوده‌اند. باید گفت که شاهنشاهی ساسانیان از سده‌ی سوم تا هفتم میلادی، بانی نخستین تمدن روم شرقی از دوره‌ی هلنی در خاور نزدیک، آن هم در مقیاس امپراطوری بوده است. ساسانیان همچنین بر تمدن‌های شرق و غرب، تأثیرگذار شدند و آثار فرهنگی و اقتصادی آنان بر نواحی حوزه جاده ابریشم، چین و هندوستان و همچنین از روم و خلیج فارس تا دریای زرد محسوس بود.

چهار قرن شاهنشاهی ساسانیان از جلوس اردشیر یکم تا برافتادن یزدگرد سوم، دوره‌ی دشمنی تلخ و تند میان امپراطورهای ایران و روم می‌باشد. برآمدن سلسله‌ی ساسانی، واکنش پیروزمندانه‌ای در برابر شکست‌های یونانی گرا بود. ساسانیان و رومیان دشمنانی بودند که در جنگ‌هایی بی رحمانه و فریب‌ناپذیر، درگیر بودند. نبرد مرگ و زندگی، برای برخوردهای صلح جویانه فرصت کمی باقی می‌گذاشت؛ بنابراین جای شگفتی نیست که در این دوره، آشکارترین برخوردها به حوزه‌ی تکنولوژی نظامی و استراتژی تعلق دارند.

با وجود اعلام دشمنی آشکار، دو امپراطوری به عنوان دولت‌های هم‌پایه‌ی شناخته شده در کنار هم به زندگی ادامه می‌دادند و ابهام این وضعیت در پژوهش‌های کنونی نیز دیده می‌شود. حتی در دوره‌های اخیر، شماری از پژوهشگران ضمن قبول وجود دشمنی میان دو رقیب، همچنان استدلال می‌کنند که شباهت‌های برجسته‌ای

میان آنها وجود داشته و دو امپراطوری ایران و روم در آیین های درباری، هنر، قانون، اقتصادی و اداری تأثیرات متقابلی بر یکدیگر داشته اند. حتی برخی از مورخین از گرویدن به دین مسیح، از سوی پادشاهانی چون یزدگرد یکم، خسرو یکم و دوم یاد کرده اند و به خاطر وجود دین مسیحیت در ایران، یکتا پرستی نیز گسترش یافته بود. البته در زمان برخی از پادشاهان ساسانی، مسیحیان در مشقت و سختی فراوانی قرار گرفتند اما جای تردید نیست که دشمنی های شدید، دو امپراطوری بزرگ را از هم جدا نداشت.

دوره ساسانی از جنبه های گوناگون علمی و فرهنگی، یکی از ادوار برجسته ی تاریخ به شمار می رود. در این دوره با تأسیس دانشگاه جندی شاپور و بسط روابط علمی با کشورهای همسایه و به ویژه روم، گام های مهمی در حوزه ی علوم و فرهنگ برداشته شد. در حوزه ی هنر نیز، هنر ساسانی با هنر غربی و رومی فقط در موارد ظاهری و خارجی ترابست داشت و در مسائل اساسی و بن مایه، دارای اختلافات زیادی بود. هنر ساسانی در عهد رونق خویش، موجب الهام معماران و طراحان رومی گردید و آنان شکل جدید را در هنر بیزانسی پذیرفتند. البته ایرانیان از برخی هنر و تجربه ی بی بدیل رومیان مانند بنایی، استفاده های زیادی کردند که می توان به ساختن سد شوشتر توسط مهندسین رومی، راه های مواصلاتی، چرخ چاه و آسیاب های بادی و آبی اشاره کرد. در خصوص مسائل اقتصادی نیز با وجود برخی قراردادهای و مبادلات، دارای رقابت های شدید، خصوصاً در تصاحب بازارهای جهانی با یکدیگر بودند که یکی از نشانه های آن می تواند، مسئله ی ابریشم و نحوه ی تهیه ی آن برای دولت روم باشد.